

Tina Gudrun Jensen & Kate Østergaard
Nye Muslimer i Danmark. Møder og omvendelser

Forlaget Univers, Højbjerg, 2007. 232 sider.

De to forskere, antropologen Tina Jensen og religionshistorikeren Kate Østergaard har skrevet en bog om nye muslimer i Danmark, et studie af danskere som har konverteret til islam. De to forskere har udført en systematisk undersøgelse af, hvem de nye muslimer er, hvorfor de konverterer, deres forskellige islamforståelser, hvordan de spreder information om islam, deres religiøse praksis og deres forhold til det danske samfund.

I de skandinaviske lande er det næsten umuligt at finde ud af, hvor mange der er konverteret til islam, fordi religiøst tilhørsforhold ikke kan måles statistisk. De to forskeres beregninger af, hvor mange muslimske konvertitter der findes i Danmark, bygger derfor på antallet af registrerede konversioner i islamiske organisationer, om end de også tager højde for, at mange konversioner ikke registreres. De har på basis af dette udregnet, at fra og med 1970'erne og frem til 2005 er mellem 2100 og 2800 danskere konverteret til islam. Det er imidlertid vigtigt at stille spørgsmål om, hvorvidt de mange danske konvertitter, som er ikke-praktiserende muslimer, dvs. de som gifter sig med en muslim og konverterer på grund af ægteskab og derfor ikke er med i islamiske organisationer eller islamiske aktiviteter, er taget med i deres beregning?

Undersøgelsen bygger på kvantitativ og kvalitativ dataindsamling, og forfatterne laver en grundig fremstilling af, hvordan de har indsamlet materialet. 130 konvertitter har svaret på et spørgeskema, som er blevet distribueret gennem islamiske organisationer og internettet. Forfatterne har desuden interviewet 60 konvertitter: 41 kvinder og 19 mænd. Forfatterne beskriver deres vanskeligheder med at få svar på deres spørgeskema; et almindeligt

problem for forskere som gerne vil have adgang til det muslimske konvertitmiljø. I min egen forskning om konvertitter i Skandinavien opdagede jeg, at konvertitter generelt oplever sig som misforståede af ikke-muslimer. Negative holdninger til islam resulterer ofte i, at konvertitter oplever, at de betragtes som femtekolonister af majoritetsbefolkningen. Det er symptomatisk, at konvertitter havde et mere åbent forhold til forskere og medier i 1980'erne, end de har haft i løbet af 1990'erne og i 2000-tallet, efter den kolde krig ophørte og efter hændelserne i USA den 11. september 2001.

Konvertitternes afvisende holdning til det omkringliggende samfund viser sig også generelt i de svar, som forskere og journalister får. De er forsigtige med, hvad de siger for ikke at blive misforstået og ofte har de en apologetisk og defensiv holdning, når de prøver at overbevise ikke-muslimerne om islams storhed. Denne problematik tages desværre ikke op i bogen, og nogle gange analyseres konvertitternes udsagn ikke i lyset af 'majoritet vs. minoritet' og 'magt kontra ikke-magt', som begge er vigtige dimensioner ved muslimers offentlige udtalelser. Et eksempel på dette er konvertitberetninger. Forfatterne diskuterer i begyndelsen af bogen, at konvertitter ofte rekonstruerer deres fortællinger og at det ofte er de aspekter, som er vigtige i konvertitternes liv her og nu, der fremhæves, når de skal fortælle deres historier om, hvordan og hvorfor de gik over til islam. I analyserne tager forfatterne derimod ikke tilstrækkeligt analytisk hensyn til disse rekonstruktioner. En anden vigtig ting, som forfatterne ikke tager med i analysen er konvertitters tendens til at udtale sig i forhold til færdige mønstre. Det gælder både konvertitberetningerne og konvertitternes syn på det danske samfundsliv. Når en konvertit fortæller, at han eller hun var kritisk overfor den protestantiske kristologi om Jesu som Guds søn, længe før han eller hun kon-

verterede, kan det være en sandhed med modifikationer. Ofte er det mødet med muslimer (venner, kærester eller ægtefæller), som aktiverer sådanne forestillinger, der senere bliver en integreret del af konvertitberetningerne. Her spiller et andet vigtigt forhold ind. Det er en almindelig opfattelse blandt både muslimer og ikke-muslimer, at mange kvinder konverterer, fordi de gifter sig med en muslim eller har en muslimsk kæreste. I Skandinavien, hvor ligestilling mellem kønnene er en vigtig ideologisk værdi, afviser mange kvindelige muslimske konvertitter, at de har konverteret på grund af deres mænd. De forklarer deres konversion med, at de var åndeligt søgende, og at de fandt islam ved at læse bøger eller diskutere med muslimer. I min egen undersøgelse (2004) var der to svenske muslimske konvertitter, som i spørgeskemaet hævdede, at de ikke kendte nogen muslimer og i hvert fald ikke deres muslimske mænd, før de konverterede. Eftersom jeg havde fået svarene via e-mail kunne jeg undersøge dette nærmere og i senere interviews viste det sig, at de begge havde kendt deres mænd og også havde et intimt forhold til dem på det tidspunkt, hvor de konverterede. Tendensen til at fornægte mandens indflydelse på konversionen må derfor ses på baggrund af samfundets norm om lighed mellem kønnene, hvor kvinder, som er underlagt mandens vilje, anses for at være undertrykte, og konvertiternes kamp mod majoritetssamfundets syn på islam som en kvinde-fjendtlig religion.

I diskussionerne af de forskellige islamforståelser findes der en lignende tendens til ikke at se konversionsprocessen i et helhedsperspektiv. I et af bogens kapitler diskuteres konvertiternes forhold til de forskellige islamforståelser, der er repræsenteret i Danmark: salafi, sufi, hizb ut-tahrir, Det muslimske broderskab, liberale fortolkninger osv. Analysen af konvertiternes udtalelser burde være forbundet mere med disse forståelser og de mønstre eller færdige fortællinger, som disse is-

lamforståelser tilbyder sine tilhængere. Det ville give læserne et bedre overblik over, hvordan konvertiternes identitet udvikles i forhold til de diskurser, de engagerer sig i. Også den litteratur som konvertitter læser, og de internetsider de nye danske muslimer anvender, burde have været diskuteret i tættere sammenhæng med islamforståelserne.

Diskussionen om anvendelsen af internet er god og giver et billede af, hvor vigtig internet er i dag i forhold til konversion til islam og konvertitters udvikling og identitetsdannelse. I diskussionen om islamforståelsen findes der imidlertid nogle små fejl. Forfatterne skriver om salafiyya-bevægelsen, som om det er en ledende strømning i dag. Den intellektuelle salafiyya-bevægelse var en vigtig strømning, som blomstrede i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. Få, om nogen, muslimer ville karakterisere sig som salafiyya-muslimer i dag. Det er også uklart om forfatterne skelner mellem muslimer, som tilhører salafi, (salafiyya) og Det muslimske broderskab. Et sted står der, at Det islamiske trossamfund er inspireret af salafismen (67-68); et andet sted, at Ahmad Abu Laban fra Det islamiske trossamfund er inspireret af Det muslimske broderskab (83). Disse to strømninger er meget forskellige og ofte i stærk opposition til hinanden. Der er altså en forskydning i forfatterens argumentation, og det er vanskeligt for læseren at forstå helhedsbilledet.

En anden kritik, som kan rettes mod bogen, er, at selvom forfatterne diskuterer, at konversionsprocessen forløber via forskellige stadier, så medtages det ikke i analysen af konvertiternes udtalelser. Et eksempel er Hakim, en af informanterne i undersøgelsen, som er salafist, men hvor læseren ikke får at vide, hvor længe han har været muslim. Dette er vigtigt, for i min egen undersøgelse opdagede jeg, at salafister ofte er nyligt konverterede muslimer. Hvis konvertitter har salafisimpatier længe efter, at de er konverteret, er det ofte relate-

ret til, at de i længere perioder har boet i et land med muslimsk majoritet, eller at de omgås andre salafister og ofte er arbejdsløse eller arbejder i islamiske organisationer. Det samme gælder konvertitter, som har andre islamforståelser. Hvor længe en konvertit har været muslim, og hvilke relationer han eller hun har til muslimer og ikke-muslimer, påvirker personens islamforståelse. Nogle gange nævnes dette i bogen, andre gange ikke.

Forfatterne diskuterer også de nye muslimers forhold til det samfund, de er et produkt af: hvordan ser konvertitterne på sig selv? Er de først og fremmest danske, eller er det den muslimske identitet, de fremhæver. Og hvilket syn har de på ”danske værdier” som demokrati og ligestilling? Forskernes konklusion er, at konvertitternes identitet i mindre grad er et brud med den tidligere danske identitet og i højere grad udtrykker en kontinuitet, fordi de danske konvertitter tager meget af deres kulturelle forståelse af virkeligheden med i den nye religion. Forfatterne viser, at muslimske indvandrere ofte integreres i de danske værdier gennem kontakt med netop de nye muslimer. Diskussionen om konvertitters identitetsdannelse er god. For eksempel beskrives konvertitters ”både-og” og ”hverken-eller” status i forhold til muslimer og ikke-muslimer i det danske samfund (165). De bliver ikke ”de andre”, altså en muslimsk indvandrer, hævder Jensen og Østergaard, men de bliver ”noget helt tredje”. Jensen og Østergaard benytter antropologen Victor Turners term, ”liminalitet”. Konvertitterne bliver altså liminale, som ”udfordrer de gængse forståelser af den kulturelle og sociale orden”, skriver de (165).

Ritualforskningen har også fået sin plads i bogen. De to forskere viser, hvordan ritualer som bøn og faste og klædedragt spiller en vigtig rolle i den forandringsproces, som de nye muslimer gennemgår. Ved hjælp af ritualer inkorporeres religiøse forestillinger om forholdet imellem Gud og

menneske i deres nye verdensbillede. Det er interessant, at forfatteren viser, at der er forandringsprocesser i gang i forhold til gældende ritualer i konvertitgruppen. Konvertitter undrer sig, i modsætning til de fødte muslimer, først og fremmest over, hvorfor ritualerne skal udføres. I forlængelse heraf ændrer nogle af de nye muslimer ændrer helt på ritualerne. En af kvinderne i undersøgelsen vil for eksempel ikke bede på arabisk, men på dansk. En anden kvinde kæmpede for at være med i mændenes sufi-ritual og ændrede dermed det traditionelle muslimske kønssegregationsmønster, hvor mændene har deres ritualer og kvindernes deres.

De to forskere har udført et vigtigt arbejde i forhold til forståelsen af islam i Danmark. Det, som mangler, er en større helhed i analysen af konvertitternes udtalelser. Der findes desuden mindre fejl, som eksemplet med beskrivelsen af islamforståelser viser. Diskussionen om, hvorvidt musik er religiøst forbudt eller ikke, er et andet eksempel (69). I den islamiske retslitteratur er det ikke musik i sig selv, der anses som forbudt, men det er forskellige *musikinstrumenter*, der anses som forbudte. Dette er en vigtig distinktion.

Bogen mangler et indeks, som kunne have været en stor hjælp til læseren, der gerne vil se konvertitternes svar i et mere holistisk perspektiv. Hvis jeg som læser, for eksempel, kunne slå alle udtalelser af konvertitten Hakim op, uden at behøve at bladere hele bogen igennem ville jeg få et større overblik..

Jensen og Østergaard har udført et solidt feltarbejde blandt muslimske konvertitter i Danmark. Deres analyser, særligt i forhold til teoretiske spørgsmål, er virkelig udført godt. I det store og det hele er bogen et vigtigt bidrag til forskningen om islam i Danmark. Konvertitters syn på islam ligner til en vis grad det syn, man ser blandt anden- og tredjegerationen af muslimske indvandrere. Når konvertitter kommer sig over den første

begejstring, hvor de gerne fremstår som ”mere katolske end paven”, kommer de holdninger og sociale forestillinger, som de er socialiseret til, ofte tilbage blot i en islamisk klædedragt. Det er først og fremmest konvertitter og børn af muslimske indvandrere, som kan give os et fingerpeg om, hvordan islamiske forestillinger i Danmark vil se ud i fremtiden.

Anne Sofie Roald

Senior forsker, Universitetslektor ved IMER, Malmö Högskola, Programdirektör for forskningsprogrammet Politics of Faith, ved Chr. Michelsensinstituttet Bergen, Norge.